

A contextual educational programme was organised and realised to accompany the exclusive protest art collection, which sought to familiarise people with the artwork from this controversial era, to disclose the narratives and insinuations hidden within, to decipher the ironic metaphors and rethink the ideas of resistance and freedom. The programme was carried out in cooperation with the pupils and teachers, recognised Lithuanian art professionals, from the Visual Art Department at the National M. K. Čiurlionis School of Art.

Samples from Vladimir Tarasov's collection, their ideas, means and forms of expression prompted pupils from the senior classes to embark on new creative journeys. On the other hand, the contribution of art pedagogues, famous Lithuanian artists, who took part in the project was just as important, for consecutively integrating separate creative tasks with the school's curriculum. The third result was the achieved universalism of these educational activities, encouraging continuity and accessibility of this positive experience.

Parodą „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“

lydintis kūrybinių dirbtuvių ciklas

Daiva Banikonienė, Rita Mikučionytė

Ilgalaikėje parodoje „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ iš Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui dovanotos Vladimiro Tarasovo kolekcijos pristatoma sovietmečio Rusijos, Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Ukrainos menininkų nonkonformistų kūryba. Konceptualiai struktūruotoje ekspozicijoje išsiskleidžiantis unikalus meno kūrinių rinkinys, išryškinantis menininkų, kūrusių 7–9 deš. Sovietų Sąjungoje, kūrybinės laisvės paieškas, ne tik vertingas meniniu požiūriu, bet ir itin aktualiai atsiveria iš edukacinės perspektyvos. Paroda virsta informacijos, tyrimų ir diskusijų erdve, kviečiančia atrasti, apmąstyti ir analizuoti idėjas.¹

Išskirtinei meno kolekcijai parengta ir įgyvendinama kontekstuali pažinimo programa, kuria siekiama supažindinti su prieštaringo laikotarpio meno kūriniais, atverti juose slypinčius pasakojimus ir užuominas, šifruoti ironiškas metaforas, apmąstyti išreikštas pasipriešinimo ir laisvės idėjas. Kartu su Nacionaline M. K. Čiurlionio menų mokykla (NČMM) ir meno edukacijos profesionalais – Linu Blažiūnu, Vidmantu Jusioniu, Džiugu Katinu, Rita Mikučionyte, Marija Šnipaitė – vystyta aktyvi kultūrinė ir kūrybinė komunikacija, įgyvendintos parodos kontekstą interpretuojančios kūrybinės veiklos. NČMM Dailės skyriaus mokiniai paskatinti kritiškai mąstyti ir

¹ Plačiau žr. Augustytė J., Banikonienė D., „Protesto edukacija: nevienareikšmiai nonkonformizmo kontekstai ir jų pamokos“, *Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji*, sud. A. Gelūnas, Vilnius: Lietuvos nacionalinis dailės muziejus 2021, p. 34–37.

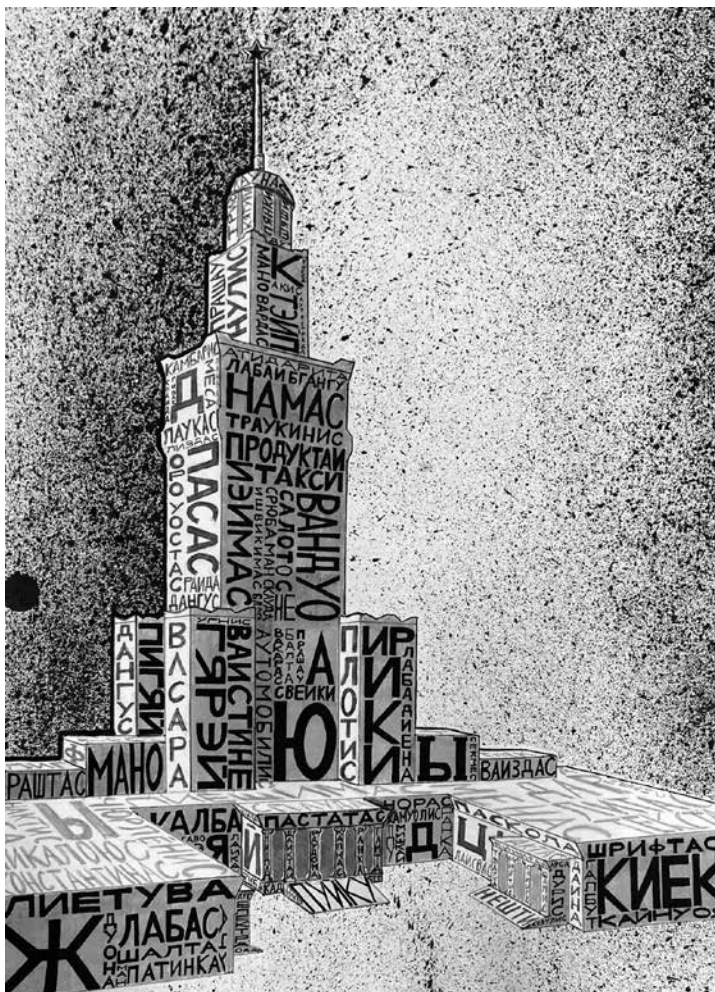
Parodos „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ kūrybinės dirbtuvės Radvilų rūmų dailės muziejuje. Alvydas Skauonaitis interpretacija (monotipija, sausoji adata). Vilnius, 2021

kelti klausimus, atliekant kūrybines užduotis sieti nagrinėjamas temas su asmenine ir visuomenės patirtimi, istorija ir dabartimi.

Šią tarpinstitucinio bendradarbiavimo iniciatyvą ir konkrečius kūrybinių veiklų rezultatus prasminga aptarti keliais požiūriais. Viena vertus, labai svarbus įvairialypis parodos „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ bendras kultūrinis ir meninis kontekstas, įgalinantis problemiška pažvelgti į to meto aktualijas iš šiandienos žmogaus pozicijų. Vladimiro Tarasovo kolekcijos pavyzdžiai, jų sumanymai, raiškos būdai ir formos paskatino vyresniųjų klasių mokinius naujiems kūrybos atradimams. Antra vertus, nemažiau reikšmingas projekte dalyvavusių dailės pedagogų, žymių Lietuvos menininkų indėlis, nuosekliai integruojant atskiras kūrybines užduotis ir mokyklos mokymo programas. Svarbus ir vykdytų edukacinių

veiklų universalumas, skatinantis gerosios patirties tęstinumą ir prienamumą.

Projekto dalyviai NČMM Dailės skyriaus mokytojai ir mokiniai turėjo galimybę tiesiogiai pamatyti V. Tarasovo kolekciją dalyvaudami ekskursijose po parodą „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ ir ekspozicijoje apžiūrėti kūrinius, vėliau savarankiškai pasitelkdami įvairius virtualius šaltinius. Susipažinę su pristatomų menininkų darbais, 8–12 klasių mokiniai išbandė skirtingus kūrybinės raiškos būdus, laisvai interpretuodami parodoje eksponuojamų autorių kūrybą. Pažymėtina, kad tarp parodos „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ dalyvių yra ir buvusių NČMM Dailės skyriaus mokytojų, iškilų Lietuvos modernizmo klasikų – Vincas Kisarauskas (1934–1988), Linas Leonas Katinas (1941–2020), Valentinas Antanavičius. Iki šiol aktuali šių dailininkų darbuose

Parodos „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ kūrybinės dirbtuvės Radvilų rūmų dailės muziejuje. Andriaus Prilepskio interpretacija (tušas, popierius). Vilnius, 2021

išryškėjusi kūrybos laisvė, polinkis eksperimentuoti ir savita klasikinio meno tradicijų tąsa.

NČMM Dailės skyriaus mokytojas, tarpdisciplininio meno kūrėjas, kuratorius, filmų autorius D. Katinas, formuodamas kūrybinę užduotį 8 klasės skulptorių grupei, didelį dėmesį skyrė informacinių technologijų galimybėms, atsižvelgdamas į dabarties jaunų žmonių interesus, polinkius ir poreikius. Pritaikant 3D modeliavimo programas, kurias galima naudoti skirtinguose mobiliuosiuose įrenginiuose, buvo kuriama erdvinė kompozicija šiuolaikiškai interpretuojant laisvai pasirinktą meno kūrinių iš V. Tarasovo kolekcijos. Kompiuterinio žaidimo „Minecraft“ aplinka tapo bendra stilistine nuoroda mokiniams, kurie savaip transformavo Valentino Antanavičiaus, Grišos Bruskinio, Eriko Bulatovo, Ivano Čiuikovo (1935–2020) ir Viktoro Pivovarovo kūrinius. Pasak D. Katino,

„stengtasi išsaugoti, reflektuoti sovietmečio pompastikos, ironijos ir romantinio idealizmo nuotaikas“. Dažniausiai ugdymo procese nepageidaujamas mobilusis telefonas šių dailės pamokų metu imtas naudoti ypač tikslingai kaip būtinas „kompiuteris kišenėje“. Viena vertus, išbandyta erdvinio modeliavimo patirtis puikiai pritaikoma ir kitose kūrybinėse užduotyse, kita vertus, atsiranda galimybė viešai dalytis mokinių darbais įvairiose interneto svetainėse, pvz., 3D modeliavimui skirtoje platformoje „Skechfab“.

Abstrakčios raiškos komponavimo būdus išbandė NČMM Dailės skyriaus 9–10 klasių mokiniai, kuriuos konsultavo dailės mokytojas, žymus Lietuvos tapytojas V. Jusionis. Akcentuota XX a. pradžios rusų meno avangardo tradicija, konstruktyvizmo, suprematizmo, apskritai geometrinio abstrakcionizmo kūrybos formos ir jų įtaka XX a. antros pusės Sovietų Sąjungoje gyvavusiam nonkonformizmui, jo kūrėjų meno kalbai. Mokiniai domino ne tiek konkretūs autoriai ar jų darbai, temos, kiek kūrybos metodai, abstrakčių formų konstrukcijos, žodžio reikšmė kūrinyje. V. Jusionio požiūriu, svarbus improvizacinis momentas, be parengiamųjų eskizų komponuojant spalvines plokštumas, geometrines formas ir ženklus.

Perspektyvus jaunosios kartos grafikas ir NČMM dailės pedagogas L. Blažiūnas 11 klasės grafikos grupei pasiūlė užduotį „Teksto ir vaizdo manipuliacijos“. Mokiniai interpretavo E. Bulatovo, Svetlanos Kopystiansky, Iljos Kabakovo kūrinius, kuriuose vaizdas jungiamas su tekstu. Kurdami grafines kompozicijas tušu ant popieriaus, derindami monotipijas ir sausosios adatos technikas jaunieji dailininkai stengėsi atskleisti skirtingais istoriniais laikotarpiais gyvenusių žmonių jausenas ir bandė jas perteikti simboliais ir koduotais vaizdiniais. „Apmąstydamis savo asmeninę patirtį, pasakojimus, šeimos narių atsiminimus apie sovietmetį ir to laikmečio ideologijas, jaunieji menininkai savo kūriniuose vystė slaptos žinutės, kažko paslėpimo, maskavimo idėjas“, – sakė L. Blažiūnas.

NČMM Dailės skyriaus 12 klasės mokiniams jų mokytoja, garsi jaunosios kartos skulptorė M. Šnipaitė pasiūlė sukurti savo „kolekciją“. Gilinantis į parodos „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ aplinkybės menininkei buvo svarbūs kūrinius lydintys „pasakojimai ne tik apie to laikmečio kontekstą,

menininko poziciją visuomenėje, bet ir istorijos, nupasakojančios, kokiomis aplinkybėmis jie pateko į Vladimiro Tarasovo rankas“. Dvyliktokai skulptoriai pasirinko interpretuoti ne kažkurį konkretų kūrinį ar kryptį, o platesnes temas, klausimus, kas yra draugystė, bendruomenė, „draugų muziejus“. Taip klasėje susiformavo reprezentacinė atsineštų kūrinių (ir ne tik jų) siena – joje kiekvienas mokinys eksponavo savo darbus ar objektus, kuriuos norėjo matyti greta kitų. Tai nuolat kintanti ir atnaujinama savotiška dedikacija bendrabūviui. Be to, labai svarbūs virtualioje kolekcijos galerijoje skelbiami pačių autorių pamąstymai, frazės, tekstiniai komentarai, kurie bent iš dalies perteikia tai, kas slypi už vaizdo. Anot M. Šnipaitės, „kolekcija neturi pastovios, baigtinės kompozicijos, o tai reiškia, kad kūriniai, jų vieta gali kisti, tuo pačiu atliepdama tai, kuo gyvena ją kūrę žmonės“. Visi kolekcijos kūriniai yra fotografuojami, o jų nuotraukos sudedamos į dvyliktokų iš senų piešimo ir tapymo lentų sukonstruotą spintelę, kuri lieka šioje klasėje ateinančioms kartoms.

Džiaugdamiesi tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybėmis NČMM Dailės skyriaus mokytojai ir mokiniai pabrėžia, kad šiuo atveju edukacinės veiklos neapsiriboja vien momentinėmis kūrybinėmis dirbtuvėmis, jos suteikė progą apmąstyti vyksmą iš tam tikro laiko atstumo, turint omeny lanksčią kūrybinio proceso eigą ir natūralią rezultatų kaitą. Šiuo požiūriu labai svarbi projekto internetinė sklaida – parengta virtuali ekspozicija „Pagal parodą „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji““ NČMM Dailės skyriaus parodų interneto aplinkoje.²

NČMM Dailės skyriaus mokytojų ir mokinių mintys, kūrybiniai procesai ir rezultatai jamžinti vaizdo įrašuose. Įrašais papildyta parodos pažinimui sukurta interneto svetainė.³ Meno kolekcijos geresniam analizavimui skirta interaktyvi priemonė atliepia muziejaus lankytojo kūrybingo, aktyvaus mokymosi ir laisvalaikio poreikį. Interneto svetainė pasitelkiama ir kaip gidas po parodą bei pritaikoma bendrojo lavinimo procesų plėtojimui tiek lankantis pačioje ekspozicijoje, tiek nuotoliniu būdu.

>
Parodos „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji“ kūrybinės dirbtuvės Radvilų rūmų dailės muziejuje. Liepos Okulič-Kazarinaitės interpretacija (monotipija, sausoji adata). Vilnius, 2021

²
Plačiau žr. padlet.com/nmkcmm.

³
Plačiau žr. <http://protestomenas.lndm.lt/>.